

Modern Çağ'da SAVAŞ VE DİPLOMASİ

Editör

Ahmet Dönmez

Yazarlar

Mehmet Alaaddin Yalçinkaya
Ahmet Dönmez
Adil Calap
Necmettin Alkan
Musa Kılıç
Nezihe Selcen Korkmazcan
Evren Küçük
Ayşe Ömür Atmaca
Esra Banu Sipahi - Bahar Özsoy
Dicle Korkmaz
Selçuk Kahraman - Önder Kutlu
Gülşah Köprülü - Murat Çemrek

ISBN: 978-625-7305-53-2

1. Baskı

Aralık, 2021 / Ankara

Kapak Resmi: 1878 Berlin Antlaşması
(Anton Alexander von Werner)

Yayın Sertifika No: 46683

Matbaa Sertifika No: 46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 419

Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitaptaki bölümlerin hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	5

MODERN DİPLOMASİ DÖNEMİ

1. Modern Diplomasiye Açılan Yol: Viyana Kongresi'nden 1830 İhtilali Arifesine	13
<i>Mehmet Alaaddin Yalçınkaya</i>	
2. İhtilaller Çağında Değişim ve Diplomasi: Viyana Düzeninin Çöküşü (1830–1850)	55
<i>Ahmet Dönmez</i>	
3. Uluslararası Savaş Diplomasisi (1850–1875)	93
<i>Adil Calap</i>	
4. Modern Diplomasinin Zihniyeti, Kurumları ve Uygulanması (1876–1914)	149
<i>Necmettin Alkan</i>	
5. Birinci Dünya Savaşı'ndan Briand-Kellog Paktı'na Diplomasi (1914-1928)	211
<i>Musa Kılıç</i>	
6. İkinci Dünya Savaşı'nda Diplomasi	251
<i>Nezihe Selcen Korkmazcan</i>	
7. Soğuk Savaş Diplomasisi	287
<i>Evren Küçük</i>	
8. Soğuk Savaş'tan Günümüze Değişen Dünyada Diplomasi	321
<i>Ayşe Ömür Atmaca</i>	

DİPLOMASİDE FARKLI UYGULAMA ALANLARI

9. Geçmişten Günümüze Kent Diplomasisi	361
<i>Esra Banu Sipahi - Bahar Özsoy</i>	

10. Enerji Diplomasisi.....	403
<i>Dicle Korkmaz</i>	
11. Kamu Diplomasisi.....	437
<i>Selçuk Kahraman - nder Kutlu</i>	
12. KüreselleŐme ve Diplomasinin DönüŐümü.....	489
<i>Gülşah Köprülü - Murat emrek</i>	

SUNUŞ

Fransız İhtihali ve sonrasında başlayan ihtilal savaşları, uluslararası sistemi birçok açıdan alt üst edecek, güçler dengesini bozacak ve eski düzeni yıkacak büyüklükte bir etki ortaya çıkardı. Tüm Avrupa'yı ele geçirmek için Napolyon Bonapart'ın sürdürdüğü savaşlarla ve ihtilalin özgürlük, milliyetçilik, eşitlik gibi fikirlerinin yayılmasıyla geri dönülemez bir süreç başlamış oldu. Avrupa devletleri, Waterloo Savaşı'nda Fransa'yı yenilgiye uğrattıktan sonra Viyana Kongresi'nde (1815) eski düzeni yeniden kurmaya ve bir Avrupa uyumu sağlamaya çalıştılar. Bu tarihte alınan kararlarla birlikte diplomaside de yeni bir dönem başlamış oldu. Ancak çok geçmeden tesis etmeye çalıştıkları Viyana düzeni üst üste gelen ihtilallerle yıkıldı. Artık imparatorlukların yerini ulus devletlerin aldığı yeni bir devletler sistemi egemen olmaktaydı. Bu sırada dünya hızla bloklaşıyor ve büyük güçlerin çıkar çatışmaları tüm dünyayı o güne kadar görülmedik büyük bir savaşa sürüklüyordu.

Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı ardından Soğuk Savaş döneminde, nükleer gücün caydırıcı etkisiyle birlikte uluslararası ilişkilerde ve diplomaside yeni bir dönem başladı. Modern Çağ'da, dışişleri ve elçilik teşkilatlarının gelişiminden sonra kutuplaşan dünyada Birleşmiş Milletler, AÇİK gibi uluslararası organizasyonlar üzerinden de diplomasi yürütölmeye, problemler çözülmeye ve barış korunmaya çalışıldı. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ardından ise hızla küreselleşen dünyada, devletlerin dışında giderek çok uluslu şirketler gibi farklı aktörler güç dengesinde yer almaya başladı. Bu süreçte diplomasinin kurumsal yapısı ve uygulama alanları giderek farklılaştı. Klasik diplomasi uygulamaları ve kurumları yanında kent, enerji, kamu, spor, panda, dijital diplomasi gibi her geçen gün uzayan bir liste şeklinde yeni diplomasi kavramları ve alanları ortaya çıktı.

Modern Çağ'da Savaş ve Diplomasi adlı bu çalışma, 'Modern Diplomasi Dönemi', 'Diplomaside Farklı Uygulama Alanları' olarak iki ana başlık altında 12 bölümden oluşmaktadır. Konularında uzman,

farklı disiplinlerden akademisyenlerin hazırladığı yazıların ilk seki-zi, Viyana Kongresi'nden günümüze kadar geçen süreçte dönemler halinde diplomatik gelişmeleri açıklamaktadır. Son dört çalışma ise diplomasinin kamu, kent, enerji gibi farklı sahalarda uygulama alanlarını detaylı olarak ele almaktadır. Tüm yazılar birbirinden bağımsız birer makale olarak kaleme alınmış olmakla birlikte, çalışmalar toplamı Modern Çağ'da diplomasiyi ve diplomasinin farklı uygulama alanlarını bir bütün olarak gözler önüne sermektedir.

Birinci bölümde Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, 1815 Viyana Kongresi'nden 1830 İhtilali'ne kadar geçen süreçte diplomasi tarihindeki gelişmeleri ele almaktadır. Bu çerçevede Viyana Kongresi sırasında ve sonrasında yaşanan diplomatik gelişmeler, büyük güçlerin birbirlerine karşı izledikleri politikalar, Viyana düzeni olarak da adlandırılan müdahaleci bir sistemin ortaya koyulması bu sistemi yerleştirme ve koruma çabaları, düzenlenen kongreler ve yapılan antlaşmalar açıklanmaktadır. Yazıda, Yunan isyanı sırasında Avrupa devletlerinin kendi koydukları ilkelere aykırı bir şekilde izledikleri politikalar ve uyguladıkları zorlayıcı diplomasi, bu durum karşısında Osmanlıların yalnızlığı ve çaresizliği gösterilmektedir. Ayrıca Viyana düzeninin 1820'lerden sonra zayıflayarak çatırdamaya başlamasından sonra Fransa'da patlak veren ikinci bir ihtilal çok yönlü olarak analiz edilmektedir.

İkinci bölümde Ahmet Dönmez, diplomasi tarihinde 1830–1850 yılları arasında yaşanan gelişmeleri açıklamaktadır. Yazar bu kapsamda, 1830 İhtilali'nin Avrupa'da ortaya çıkardığı sorunları, büyük güçler arasındaki bloklaşmayı, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın isyanının Avrupa diplomasinin en önemli meselesi halini almasını, bu isyanın bloklaşmalarda meydana getirdiği çatlakları ayrıntılı olarak göstermektedir. Bu sorunun askerî güç ve diplomasi kullanılarak çözümünden sonra, Rusya'nın Osmanlı topraklarını paylaşma fikrine İngiltere'yi ortak etme çabalarını, 1848 yılında Avrupa'da yeni bir ayaklanmanın yaşanması sonrası ortaya çıkan siyasi, askerî ve diplomatik gelişmeleri ve Avusturya Şansölyesi Metternich'in istifası ardından Viyana düzeninin yıkılma sürecini gözler önüne sermektedir.

Üçüncü bölümde Adil Calap, 1850-1871 yılları arasında uluslararası diplomasinin savaş ve barışla ilgili dinamiklerini ele almaktadır. Yazar çalışmasında, bu dönemde rekabetçi büyük güçlerin birbirleriyle siyasi ve diplomatik ilişkilerini nasıl düzenlediğini, Osmanlı

Devleti üzerinden aralarında ne tür dayanışma veya çatışmaların yaşandığını ortaya koymaktadır. Kırım Savaşı ile Avrupa devletlerinin uzun bir süreden sonra yeniden savaşıması, 1856 Paris Antlaşması ile barışın sağlanması, 1871 Londra Antlaşması'yla Karadeniz'in silahlanma yarışına tekrar açılması gibi askerî ve diplomatik gelişmeler üzerinden uluslararası sistemde olup bitenlere farklı bir bakış açısıyla ışık tutmaktadır.

Dördüncü bölümde Necmettin Alkan, 1876 yılından I. Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar geçen dönemde diplomasi tarihinin olaylarını detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Alkan, öncelikle diplomasi'nin kurumsallaşması sürecinde dışişleri bakanlıkları ve alt kurumları büyükelçilik ve konsolosluk ağının dünyayı kuşatacak şekilde yaygınlaşma sürecini açıklamaktadır Osmanlı Devleti, İran, Çin ve Japonya gibi kadim imparatorlukların modern diplomasi'nin gücünü fark etmesi ve diplomasiyi daha çok Avrupalı emperyalist devletlere karşı bir denge aracı olarak kullanmalarına dikkat çekmektedir. Ardından büyük güçler arasındaki çıkar çatışmalarının ve anlaşmazlıkların dünyayı bloklaşmalara sürüklemesi, barışın korunması ve sorunların çözümü için diplomasi'nin etkin olarak kullanılma çabalarının sonuçsuz kalarak dünyanın genel bir savaşa doğru hızla sürüklenmesini ayrıntılı bir şekilde izah etmektedir.

Beşinci bölümde Musa Kılıç, Birinci Dünya Savaşı'ndan 1928 Briand-Kellog Pakti'na kadar geçen dönemde yaşanan diplomatik gelişmeleri ele almaktadır. Birinci Dünya Savaşı sırasında gerçekleşen diplomasiyi, gizli görüşmeleri, ittifakları ve anlaşmaları açıklayarak, devletlerin savaş yoluyla çözümlenmeye çalıştıkları problemleri, nihayetinde yine diplomatik görüşmelerle çözüme kavuşturulma çabalarını göstermektedir. Bu bağlamda savaşın, diplomasi'nin yürütülme biçiminde ve örgütlenmesinde meydana getirdiği değişikliklere ve kurulan yeni dünya düzenine dikkat çekmektedir.

Altıncı bölümde Nezihe Selcen Korkmazcan, İkinci Dünya Savaşı sırasında devletler arasındaki diplomatik ilişkilerin seyrini açıklamakta ve savaşın uluslararası ilişkilerin yapısında, diplomasi'nin kurumları, aktörleri, yöntemleri ve kurgusunda meydana getirdiği değişimi gözler önüne sermektedir. Çalışmada, İkinci Dünya Savaşı'nın 1939-1945 yıllarında olduğu kadar sonraki dönemde de uluslararası sistemi ne derece etkilediği ve dönüştürdüğü açıklanmakta; 1945'li yıllardan itibaren Avrupa merkezli diplomasi kurgusunun yerine yeni bir sürecin nasıl başladığı ortaya koyulmaktadır.

Yedinci bölümde Evren Küçük, Soğuk Savaşın başlangıcından (1946) Sovyetler Birliği'nin yıkılışına kadar (1991) geçen periyotta, Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği ve müttefikleri arasında nasıl bir diplomasi yürütüldüğünü ve aralarındaki çekişmeyi ortaya koymaktadır. Yazar çalışmasında, Soğuk Savaşın tarihsel sürecinden ziyade diplomasiyi yürütülme biçimini ele almaktadır. İkili ve çok taraflı ilişkilerde diplomasiye nasıl, ne zaman ve ne ölçüde başvurulduğunu irdelemektedir.

Sekizinci bölümde Ayşe Ömür Atmaca, Soğuk Savaşın bitişi ardından uluslararası sistemdeki temel değişimlere ve dönüşümlere paralel olarak küresel diplomasiyi farklı boyutlarını incelemektedir. Çalışmanın ilk bölümünde kurumlar, aktörler ve pratiklerin değişiminin analizi yapılırken, Soğuk Savaşın bitişinden günümüze kadar diplomasiyi kurumsal yapısında ve pratiğinde ortaya çıkan çok yönlü değişiklikler tartışılmaktadır. İkinci bölümünde ise yakın zamanda diplomasi literatürüne giren dijital diplomasi ve salgın diplomasi kavramları ve pratikleri üzerinde durulmaktadır.

Dokuzuncu bölümde Esra Banu Sipahi ve Bahar Özsoy, kent diplomasisinin tanımını yaparak, tarihsel gelişim içindeki yerini ve güncel kent diplomasiyi uygulamalarının neler olduğunu açıklamaktadır. Bu bağlamda kent diplomasiyi faaliyetlerinin en bilinen örnekleri arasında yer alan, C40 oluşumu, kentler ittifakı, bölgeler komitesi, yavaş kent ve kent markalaşması gibi ağlar ve oluşumlar hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Çalışmada, kent diplomasiyi sinin geleceği, Covid 19 süreci ile birlikte artan milliyetçilik söylemleri ve ulus-devlet ekseninde değerlendirilmektedir.

Onuncu bölümde Dicle Korkmaz, enerji diplomasiyi sinde faaliyet gösteren aktörlerin niteliği, diplomasiyi nin güvenlikle sınırlı olup olmadığı ve enerji yönetimi kavramından farklılaşmış farklılaşmadığı konularındaki tartışmalara değinmektedir. Yazar, enerji diplomasiyi sinin nasıl yürütüldüğünü, bağlam, şekil, katılımcılar, roller, iletişim, temsiliyet, amaç, alan ve kurallar alt başlıkları altında örneklendirmektedir. Kuzey Akım II doğal gaz boru hattı projesini enerji diplomasiyi si açısından ele alarak çok paydaşlı diplomasiyi nin bazı özelliklerinin söz konusu örnek olayda nasıl yer aldığını göstermektedir.

Onbirinci bölümde Selçuk Kahraman ve Önder Kutlu, kamu diplomasiyi si teriminin diplomasiyi tarihi, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi alanındaki yansımalarını açıklamaktadır. Bu bağlamda kav-

ramın doğuşu, gelişimi ve anlam boyutlarının dünyadaki uygulama örnekleri ile birlikte değerlendirilmesini içeren kapsamlı bilgiler sunmaktadır. Çalışmada, dış politikadaki siyasal tercihlerle koşut bir yönlendirme alanına karşılık gelen kamu diplomasisinin uygulama amaçları ortaya koyulmakta ve sert güç ve akıllı güç stratejileri ile yumuşak güç ilişkisi tartışılarak kamu diplomasisi alanına katkısı vurgulanmaktadır.

Onikinci bölümde Murat Çemrek ve Gülşah Köprülü, diplomasinin teorik ve pratik alanında küreselleşmenin meydana getirdiği değişimleri incelemektedir. Küreselleşen dünyada diplomasinin klasik aktörlerinin ve kurumlarının yanı sıra büyük şirketler, sivil toplum kuruluşları gibi yeni oyuncuların da önem kazanmaya başlaması ve karar mekanizmalarında yer almaları somut örnekler verilerek açıklanmaktadır. Çalışmada diplomasinin kapsamının değişmiş, aktörlerinin farklılaşmış olmasına ve diplomatik ilişkilerde yeni yöntemlerin ve kuralların ortaya çıkmış olmasına karşın problemlerin çözümünde diplomasinin önemini hala koruduğu vurgulanmaktadır.

Osmanlı diplomasisi üzerine yapılan çalışmalarda son dönemde artış gözlemlenmektedir. Bu durum sevindiricidir; fakat sadece Osmanlı diplomasisine dair değil diplomasinin dünya genelindeki tarihî gelişimiyle ilgili Avrupa'da olduğu gibi bizde de çalışmaların arttırılması son derece önemlidir. Diplomasi tarihinin İlk Çağ'dan Viyana Kongresi'ne (1815) kadar olan kısmıyla ilgili çalışmamız ardından, Viyana Kongresi'nden günümüze kadar olan dönemde yaşanan gelişmelere yer verdiğimiz bu ikinci kitapla bu yolda yeni bir adım atmış oluyoruz.

Kitabın bilim kurulunda yer alarak, makaleleri akademik yeterlilik açısından inceleme zahmeti gösteren Prof. Dr. Mehmed Alaaddin Yalçınkaya'ya, Prof. Dr. Feridun Ata'ya, Prof. Dr. Murat Çemrek'e ve Doç. Dr. Evren Küçük'e teşekkür ederim. Çalışmaya katkıda bulunan tüm akademisyenlere ve yazıların kontrolü aşamasında yardımcı olan dostlarıma minnet borçluyum. Umarım diplomasi tarihi litaritürüne bir derece de olsa katkı sağlayabilmişizdir.

Ahmet Dönmez
Konya, 2021